

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱԳՍՈՒՏՅԱՆ

Կ Ի Պ Ր Ա Ն Ա Յ Ք Ր Ո Ն Ի Կ

Մեծն Բրիտանիոյ պատկանչալ Կիպրոս կղզին մեջ կապրին շուրջ 4000 հայեր, որոնք իրենց հայրենասիրութեամբ ու եկեղեցասիրութեամբ ծանոթ են բոլոր հայ գաղութներուն:

Միջին դարերուն, երբ դրացի Կիլիկիոյ մեջ գոյութիւն ունէր Հայկական թագավորութիւն մը, ամբողջ 295 տարիներ (1080-1375), ստեպ Կիպրոս կայացելէն կաթողիկոսներ, եպիսկոպոսներ, վարդապետներ ու քահանաներ: Զանազան առիթներով Կիպրոս այցելած էին նուաճիսկ հայ թագավորներ ու իշխաններ, որովհետեւ Կիլիկիոյ վերջին 4 հայ թագավորները խնամիական կապ հաստատած էին Կիպրոսի ֆրանսիացի արքայական «Լուսինյան» տան հետ: Նուաճիսկ Կիպրոս կղզին հայկական թագավորութեան տված արքաներ, որոնց վերջինն էր Լեոն Զ. Լուսինյան (1374-1375), որ եղաւ Հայ Ազգին վերջին թագավորը: Անոր վախճանումն էր վերջ, որ տեղի ունեցաւ 1393 թվականին, Բարիզի մեջ, Կիպրոսի թագավորները մինչև 1489 թվականը անվանապես կոչվեցան «Հայաստանի քաղաքներ»: Հասկանալի է, անշուշտ, որ «Հայաստան» այստեղ կնշանակէ «Կիլիկիա»:

Մինչև 15-րդ դարը Կիպրոսը ունէր երկու եպիսկոպոսական թեմ ու մի քանի հայագոյներ: Եկեղեցական առաջին կազմակերպութեան կենտրոնն էր, Ֆամակուտա քաղաքին հայոց «Կանչուր Սուրբ Աստվածածին» վանքը, ուր ներսեւ կամբրոնացի այցելած էր հունարեն լեզուն սորվելու համար: Այս վանքին կիսավեր եկեղեցին այժմ հայոց տրվեցաւ ու մոտ ատենին պիտի բերկարվի:

Այժմ Կիպրոսի թեմը չունի իր առաջնորդը: Գլխավոր եկեղեցին Նիկոսիոյ «Սուրբ Աստվածածին» եկեղեցին է, որ նախապես լատինական տաճար մըն էր, ու կոչվէր «Notre dame de Tyre». Կիպրոսի մյուս գլխավոր քաղաքներն՝ Լարնաքայի ու Լիմասոլի մեջ գոյութիւն ունեն եկեղեցիներ: Խաչակիր երկու քահանա հայեր, այժմ կ'աշտոնավարեն Կիպրոսի մեջ: Մին Նիկոսիա, որուն հոգևոր հովիւն է Արթ. Տեր Խորեն Ա. քահանա Գուլիկյան, իսկ երկրորդը Լարնաքա, որուն հոգևոր հովիւն է, Արթ. Տեր Գրիգոր Պետրոսյան: Նրկու քահանաները բարեխրատ քարոզիչներ են ու ժրջան հոգևորականներ: Բայց Կիպրոսի թեմը (որ

կատկանի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան) անհրաժեշտորեն պետք ունի եպիսկոպոս առաջնորդի մը, շատ մը պատճառներով: Թեմին վերջին առաջնորդը եղած էր Պետրոս Սարաճյան Սրբազանը, որ վերջին եղած էր կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ:

Նիկոսիային քիչ մը հեռու կ'առնվին «Մելքոնյան կրթական հաստատութեան» հոլակապ շէնքերը: Այս կարևոր հաստատութեան վերջին ընդհանուր տնօրէնը եղած է Տոքտ. Հակոբ Թոփճյան, որ սեպտեմբեր 15-ին (1945) Լիբանան մեկնեցաւ, ինչպես որ կ'իմաստանք Ն. Ս. Օ. Կիլիկիոյ Վեհափառ Գարեգին Ա. կաթողիկոսին հրավերին վրա:

Տոքտ. Հ. Թոփճյան, շրջանավարտ եղած էր Էջմիածնի Գեարգյան ձեմաւանէն, ուր Խորհրդան Հայրիկը ու ուսուցիչները մեծապես գնահատած էին զինք, իբր մին այն բազմաթիւ ուսումնասիրող երիտասարդներն, որոնք գիտութեան ծարավի ըլլալով՝ փութացած էին եվրոպական քաղաքակրթութեան ուստանները: Իր մասնադիտական բարձրագոյն ուսումը շարունակելու համար զնաց Գերմանիա (1899-1904) ու Հալեի հոշակավոր համալսարանին մեջ ուսանեցաւ փիլիսոփայութիւն, պատմութիւն, մանկավարժական գիտութիւն, լեզվաբանութիւն ու նուաճիսկ աստվածաբանութիւն. նուաճ համալսարանն ստացաւ, «Տոքտոր փիլիսոփայութեան» ու «Մագիստրոս Գեղեցիկ դպրութեան» տիտղոսները: Տոքտ. Հ. Թոփճյան աշխատակցած է բազում հայերն պարբերաթերթերու, սկսելով Էջմիածնա «Արարատ»-են ու Թիֆլիսի «Արձագանք» և «Նոր դար» թերթերն: Աշխատակցած է նաև գերմանական թերթերուն ու միշտ լույս բնծալած է պատմագիտական հրաշալիքներ: Ունի գերմաներեն լեզվով գրված մասնավոր ուսումնասիրութիւններ ու գրքեր: Ասոնցմէ կարևորներն են «Հայ եկեղեցւոյ սկզբնավորութիւնը և հայ վանականութիւնը», «Հայաստանի քաղաքական և եկեղեցական պատմութիւնը Աշոտ Ա-ի և Սմբատ Ա-ի օրոք»:

Տոքտ. Հ. Թոփճյան, Կիպրոսի «Մելքոնյան կրթական հաստատութիւն» ծառայած է ութ տարիներ, ու իր օրերուն, հաստատութիւնը բարձրացած է երկրորդական վարժարանի: